

PÓTLÁSOK

AZ ELŐZMÉNYEKHEZ.

18—20. l. A magyarfenesi falfestményekkel kapcsolatban megjegyzendő, hogy Magyarfenes a XIV. században az erdélyi püspök birtokaihoz tartozott (Csánki D.: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. V. Budapest, 1913. 351. l.; *Lukinich I.—Gáldi L.—Fekete Nagy A.—Makkai L.*: Documenta historiam valachorum in Hungaria illustrantia. Budapest, 1941. p. 71. no. 2.) és így valószínű, hogy a freskók donátora az akkori erdélyi püspök. Széchy András (1320—1356), vagy esetleg utódja, Széchy Domonkos (1357—1368). Az erdélyi püspöki udvar révén válhatott ismeretessé Miklós mester művészete a váradi püspöki székhelyen és ezek az összeköttetések vezették a két fiatal szobrászt, Mártont és Györgyöt is Váradra.

26. l. A magyarfenesi Siratás-falfestményhez. A Nicodemus fej-típusának előzményét nemcsak Olaszországban, hanem az esztergomi várkapolna egyik töredékén is megtalálhatjuk. A második fenesi mester már a hazai földön dolgozó olasz művészek festményein ihletődött

26. l. A marosszentannai falfestményhez hasonló ábrázolás található még Fekete-Ardón és Szöllös-Végardón (*Rómer Fl.*: Régi falképek Magyarországon. Budapest, 1874. 80—81, 86. l. — ugyanott az ábrázolás ikonográfiai magyarázata).

31. l. Antonius Italicushoz. 1453-ban a kolozsvári magyarok pénzt kölcsönöznek tőle Hunyadi János vajda seregének támogatására. (*Szabó K.*: A kolozsvári magyar polgárság összeírása 1453-ból. Tört. Tár. 1882. 540. l.).

31. l. és 46. l. 77. jegyz. A szebeni olasz pénzverőt *Seivert* egy másik cikkében (Die Bruderschaft des heiligen Leichnams in Hermannstadt Archiv des Vereines für sieb. Landeskunde. N. F. Bd. X. 1872. S. 353. Anm. 40.) nem Nicolaus de Magio-nak, hanem Nicolaus de Vagio-nak nevezi. Az utóbbi olvasás látszik helyesnek.

32. l. Kolozsvár olasz kapcsolatait a kereskedelem is élénkítette. Zsigmond király 1404 júl. 28-án megengedte a kolozsváriaknak, hogy árúikkal többek között „.....uersus Uenecias proficisci valeant“. (*Jakab E.*: Oklevéltár Kolozsvár történetéhez. I. Buda, 1870. 118. l.)

36. l. 15. jegyz. A maksai falfestmény irodalmához: *Nemes M.—Nagy G.*: A magyar viseletek története. Budapest, 1900. 30. tábla, 1. kép (rajzban közölve).

37. l. 20. jegyz. A vízaknai kehely Irodalmához: *Czobor B.*: Egyházi emlékek a történeti kiállításon. — Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves orsz. kiállítás eredménye. Szerk. Matlekovits S. V. köt. Budapest, 1898. 579. l. (sienai munka).

37. l. 25. jegyz. A magyarfenesi freskók irodalmához: *Vásárhelyi Z. E.*: Művészetében élő Kolozsvár. — Kolozsvár. Szerk. Makkai L.—Vásárhelyi Z. E. Budapest, 1942. 58. l. (megismétli Balogh Jolán, feltevést).

38. l. 34. Jegyz. A váradi falfestmény töredék irodalmához: *Dercsényi D.*: A nagyváradi vár. Építészet. II. 1942. 120. l. (Tommaso da Modena stílusát idézi).

40. l. 36. jegyz. Genthonnak a prágai Szent Györgyről szóló fejtegetéseire. Genthon István legújabb cikkében (Az olaszországi magyar emlékek leltárához. — Gerevich Emlékkönyv. Budapest, 1942. 243. l.) eddigi álláspontját feladva, a kolozsvári testvérpár „olasz igazodásáról“ szól és ennek bizonyítására a fenesi kastély Szent György freskóját említi. Ez a falfestmény azonban nem 1330-ban, hanem a XV. század elején készült (v. ö. *Taube, O. Freiherr von*: Zur Ikonographie St. Georgs in der italienischen Kunst. Münchner Jahrbuch der bild. Kunst. 1911. S. 194., Taf. III. Abb. 4.; *Marle, R. van*: The development of the Italian Schools of Painting. VII. The Hague, 1926. p. 192.) és így bajosan tekinthető a prágai szobor előzményének.

42. l. 36. jegyz. A prágai Szent György irodalmához, mint új megállapításokat tartalmazó munka: *László Gy.*: A prágai Szent György szobor lószerszáma. — Erdélyi Tudományos Intézet Évkönyve. I. Kolozsvár, 1942. (sajtó alatt). A szerző e tanulmányában kimerítően és részletesen bizonyítja, hogy a Szent György szobor lószerszáma, a nyereg, a hálós farhám, a csuklós sügyelő, a ló farkának és üstökének bogozása csak a honfoglaló magyarságnál meglévő, népvándorláskori-keleti előzményekből magyarázható, különösképpen a nyereg a magyar honfoglalók nyergének egyenes leszármazottja. Ezek a megállapítások még szorosabba fűzik a Szent György szobor és a magyar hagyományok között többirányban is kimutatható kapcsolatokat. Bár azt az ellenvetést lehetne tenni, hogy a lószerszám különlegességei csupán külsőségek, melyeket szász mesterek is megfigyelhettek a magyar lovasokon. De az ilyesfajta esetleges ellenvetést megcáfolja, hogy a szobor mesterei valóban fölényes biztonsággal úgy alakították a nyereg szárnyait, hogy azok hozzásimuljanak, illetve folyamatosan kísérik a ló és lovas mozgását (v. ö. erre nézve *László Gyulán*nak pontos méréseken alapuló rajzát és idevágó fejtegetéseit). Ezt csak olyan művész tehette, aki a magyar nyereg szerkezetét jól és alaposan ismerte, vagyis olyan valaki, aki nem csupán megfigyelte a magyar szokásokat, hanem azokban benne élt. Ezek a megállapítások kitűnően egészítik ki mindazt, amit e könyv első fejezetében (20, 23, 24. l.) a Szent György magyar stílussajátságairól, a magyar hagyományokkal való összefüggéséről mondtam.

MECÉNÁSOKHOZ.

55. l. alulról számított 15. sora elírás. A visegrádi táblán Báthory István erdélyi vajda címere szerepel, noha a koronaőr Báthory András volt.

64. l. Székesfehérvári Fülöphöz: Szatmári György támogatásával tanult Olaszországban (*Ábel, E.—Hegedüs, St.*: *Analecta Nova*. Budapest, 1903. p. 214.). Levelezett Celio Calcagninivel (u. o. p. 82.).

ÉPÍTKEZÉSEKHEZ, KŐFARAGVANYOKHOZ.

108. l. 11. jegyz. Brunelleschi és a középkori építészet kapcsolatára vonatkozólag v. ö. *Vasari, G.*: *Le vite de' piú eccellenti pittori, scultori ed architettori*. Ed. G. Milanese. I. Firenze, 1878. p. 235.; *Barbacci, A.*: *Osservazioni su alcune Logge Ospedaliere Toscane*. *Le Arti*. IV. 1942. p. 225.

KÉZMŰVESSÉGHEZ.

149. l. Geréb Péter nápolyi Szűz Mária-rendjéhez: az alulról számított 10. sorban. „1477-ben“ helyett „1476-ban“ továbbá az alulról számított 9. sorban jelvényét és serlegét“ helyett „jelvényét és láncát“ olvasandó.

150. l. A Budán működő olasz ötvösök névsorához megemlítendő Aurifaber Italus”, aki 1500-ban Budán Zsigmond lengyel hercegnek dolgozott (*M. Tört. Tár.* XXVI. 1914. 11, 38, 138. l.). Tehát az olasz ötvösök budai tevékenységének folytonossága mintegy száz éven keresztül kimutatható. Ez egyúttal az erdélyi mecénások számára állandó lehetőséget és alkalmat nyújtott olasz ötvösmunkák megszerzésére.

ADATTÁRHOZ.

I. Mecénásokhoz.

171.l. losonczi Bánffy Ferenchez. Élettörténetére nézve v. ö.: *Iványi B.*: A Tomaj nemzetségbeli losonczi Bánffy család története. I. Budapest, 1941. 155, 159—162 l.

172.l. Báthory Andráshoz: Háza volt Budán 1495-ben az Alhévizen (Orsz. Ltár, Dl. 20319. — Budapest Székesfőváros középkori kutfőgyűjteménye. Kézirat a Székesfővárosi Levéltárban).

172. l. Báthory Istvánhoz: Loretoi fogadalmi ajándékát részletesen leírta és feliratát lejegyezte *Pázmány Péter*: Kereztieni felelet a megh dücsöült szentek tiszteletijül Graecii Styriae, 1607. 86^y. l. — V. ö. továbbá *Mihalik, A.*: Tesori ungheresi smarriti della Santa Casa di Loreto. Corvina. XIX—XX. 1930. Budapest, 1931. p. 110—111.; *Banfi, Fl.*: Ricordi ungheresi in Italia. Annuario. 1940—41. Roma, 1942. p. 181. — Studi e documenti italo-ungheresi della R. Accademia d' Ungheria di Roma. IV.

177. l. Drágffy Bertalanhoz. 1468. főpohárnok (*Turul.* 1930. 56, 65. l. 44. jegyz.). 1479-ben háza volt Budán, a Szent György téren. (Galgóc, gr. Erdődy levéltár. Lad. 37. fasc. l. no. 5. — Budapest Székesfőváros középkori kutfőgyűjteménye. Kézirat a Székesfővárosi levéltárban.)

177. l. Drágffy Jánoshoz: 1511, 1513. főpohárnok (*Turul.* 1930. 56, 65. l. 77. jegyz.).

183. l. Gosztonyi Jánoshoz: 1506—1509. királyi titkár, 1508-ban vicecancellariusnak, utóbb ismét titkárnak (secretarius) nevezik (*Turul.* 1930. 51. l. 69. jegyz., 52. l. 89. jegyz.).

185—186. l. Hunyadi Jánoshoz: 1453-ban „Kylya“-ban, Moldva határán sienai Szent Bernátnak szentelt kolostort építtet a ferenceseknek. (*Tört. Tár.* 1901. 165. l.)

187. l. A „Dominus Italicus” címszó alatt ismertett Franciscus Italicus életrajzi adataihoz: 1458—1459 körül Jacobus die Heltha nagybányai pisetarius Nicolaus Russe szebeni ötvös és polgármesterhez írott levelében említ egy Franciscust, aki az új pénz veréséhez szükséges ezüstöt szerzi be. Seivert ezt a Franciscust azonosítja Franciscus Italus-szal, a szebeni polgármester vejével. (*Seivert, G.*: Beitrage zu einer Geschichte der Hermannstadter Münzkammer. Archiv des Vereines für sieb. Landeskunde. N. F. Bd. VI. 1865. S. 167, 187.). 1526-ban Franciscus Italicus özvegye (relicta Franeisci Italici de Koloswar) a nagyszebeni Corpus Christi fraternitásnak hagyományoz: „una tabula aurea quae in utraque parte aperitur et clauditur“. (*Seivert, G.*: Die Bruderschaft des heiligen Leichnams in Hermannstadt. Archiv des Vereines für sieb. Landeskunde. N. F. Bd. X. 1872. S. 353. — Seivert ugyanitt a jegyzetben Franciscust Cristoforus de Florentia szebeni pénzverő fiának nevezi és felteszi, hogy Kolozsvárt 6 is a pénzverőnél dolgozott, mivel a nagybányai bányákban is valami része lehetett. Sajnos Seivert ezeknek az adatoknak forrását nem nevezi meg.)

189—191. l. Lázói Jánoshoz: Római tartózkodása alatt Brodarics Istvánnal állott kapcsolatban, akit egyik végrendeleti végrehajtójának tett meg (v. ö. Brodaricsnak 1523 aug. 18-án és nov. 16-án kelt, Várday Ferenchez írott leveleit — *Irodalomtört. Közlemények.* 1930. 222—225. l.).

191. l. Lázói síremlékének irodalmához: *Banfi, Fl.*: Ricordi ungheresi in Italia. Annuario. 1940—41. Roma, 1942. p. 231—232. (hirlapirodalommal).—Studi e documenti italo-ungheresi della R. Accademia d'Ungheria di Roma. IV.

191. l. Losonczi Lászlóhoz: nem Losonczi István, hanem Losonczi Albert fia. Meghalt 1498-ban Házai voltak Budán. (V. ö. *Iványi B.*: A Tomaj nemzetségbeli Losonczi Bánffy család története. I. Budapest, 1941. 121—129, 613—617. l.)

197. l. Statileo Jánoshoz: 1525. királyi titkár (*Turul.* 1930. 52. l. 89. jegyz.).

198. l. Szatmári Györgyöz: Kancellári szereplésére vonatkozólag v. ö. *Szilágyi L.*: A magyar királyi kancellária szerepe az államkormányzatban. 1458—1526. *Turul.* 1930. 50. l. 48. jegyz. Megállapítása szerint Szatmári csak 1504-ben lett titkos kancellár, addig secretariusként szerepelt.

200. l. Thurzó Zsigmondhoz: 1500—1504. királyi titkár (*Turul.* 1930. 48, 52. l. 87. jegyz.).

202. l. Várday Ferenchez. Hivatali pályafutásához: 1507—1509. királyi titkár (*Turul.* 1930. 52. l. 89. jegyz.). Humanista kapcsolataihoz: összeköttetésben állott Várad Péter kalocsai érsekkel, csulai Móré Fülöp préposttal, Brodarics Istvánnal, Girolamo Balbival (*Irodalomtört. Küldemények.* 1930. 222—225. l.).

207. l. Laurencius Zalczerhez: A kolozsvári Zalczer család egyik ága Trencsénbe szakadt és szerzett birtokuk után Zabláthy nevet vett fel. A fő birtokszerző Laurentius Salczer de Zablaty-nak (1501—1508) írta magát (*Lukinich I.*: A podmanini Podmaniczky család oklevéltára. I. Budapest, 1937. 371, 377, 486, 488, 549, 562, 539. l. — V. ö. még *Fekete Nagy A.*: Trencsén vármegye. Budapest 1941. 402—403. l. — Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. IV.) Kérdés tehát hogy vajjon azonos-e a címereslevélben (1525) megnevezett „Laurencius Zalczer de Koloswar“-al?

209. l. Zeremlyéni Ferenchez: 1509—1515. királyi titkár (*Turul.* 1930. 52. l. 89. jegyz.).

III. Műemlékekhez.

219—220. l. Csicsó vár történetéhez: v. ö. még: *Iványi B.*: A Tomaj nemzetségbeli losonczi Bánffy család története. I. Budapest, 1941. 254—255. l.

223. l. Az egeresi szentségtartó fülke irodalmához: Magyar Református Templomok. Szerk. *Kováts J. I.* Budapest, 1942. II. köt. 661. l.

261. l. Kolozsvár, Mátyás király tér 18. sz. alatt levő párkánytörredék irodalmához: *Rados J.*: Kolozsvári műemlékek. Budapest 1942. 18. l. 1. kép (tartalommutatóban tévesen mint „pastoforium Kövesd templomból“). — A M. Kir. Állami Felső-építőiskola 1941—42. évi szünidei felvételei.

265. l. Kövesd, a szentségtartó fülke irodalmához: *Rados* id. mű. 19. l. 1. kép.

267—268. l. Marosvécs vára történetéhez v. ö. még: *Iványi B.*: A Tomaj nemzetségbeli losonczi Bánffy család története. I. Budapest, 1941. 527—528. l.

269. l. Menyő, a nyugati kapuhoz: A lunetta címerében levő „STEPHANVS“ felirathoz megjegyzendő, hogy tévedésből a T és B betűk külön vannak szedve, holott azok az eredetin egybe vannak kapcsolva (v. ö. a 103. képet). Irodalmához:

Nagy G.: Az erdélyi református templomok története. — Magyar Református Templomok. Budapest. 1942. I. köt 100. l.

279. l. A nagyvárad i püspöki palota irodalmához: *Dercsényi D.*: A nagyvárad i vár. Építészet II. 1942. 120, 121. l. (A püspöki palota építését Vitéz Jánosnak és Martinuzzinak tulajdonítja).

315. l. Filipecz pontificaléjának irodalmához: *Radó P.*: Esztergomi könyvtárak liturgikus kéziratai — A pannonhalmi főapátság i Szent Gellért főiskola Évkönyve az 1940—41. tanévre. Pannonhalma, 1941. 132—138. l.

318. l. A Várday pontificale irodalmához: *Berkovits I.*: Várday Ferenc pontificaléja Bécsben. Magyar Könyvszemle. 1942. 259—266. l. (A kézirat XIV. századi, Nagy Lajos idejében Magyarországon miniálták. Pozsonyi kéziratokkal rokon.) Berkovits cikkéhez, mely e kötet megfelelő részének betördelése után jelent meg, megjegyezzük, hogy feltevése érdekes, de a bizonyítás nem kielégítő.